

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Թիֆլիս, 29 մարտի

ՊԵՏՐՈՂԱՐԴԻ ԼԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԿԱԶՄԸ

Ապրիլ ամսին Պետրոգրադում կայանալու է հայ գաղթական-նական մարմինների համագումարը: Նա տնօրինելու է Անդրկովկաս ապաստանած և Քիւրեանայապատնեւում մնացած հարիւր հազարավոր փախստականների և աղետահանների վիճակը:

Համագումարի նախաձեռնողները և առհասարակ հայ հասարակութիւնը պէտք է վաղորդող որոշէին երկու հարց. համագումարի կազմը և օրակարգը: Անկարելի է թոյլ տալ, որ այս հարցերը ուշացած և պատահական լուծում ստանան:

Կազմի մասին խոսելիս մենք պիտի վերադառնանք մեր արտա-յայտած միտքը փախստականների գործերը վարող ազգային մարմինների մասին: Մենք գրել էինք, որ բոլոր նման մարմինների կազմի մէջ պէտք է ընդունանք իրենց՝ Քիւրեանայի ներկայա-ցուցիչները: Այս առաջարկը այնքան բնական է, որ ոչ մի հակա-ճառութիւն չի վերցնում: Կովկաս է ապաստանել Քիւրեանայում: Քիւրեանայի մի խոշոր հաստատութիւն էր կազմակերպութիւններով, իր ինտե-լիգենցիայով, ընթերցանական կազմակերպութիւններով, որոնք մոտ թիւով, այլ մեծ ազգային գործն ենք հասարակում ազգու-վին, ապա պարզ է, որ առաջին հերթին այդ գործի ղեկավարների շրջաններում պիտի ունենանք հենց իրենց փախստականների ներկա-յացուցիչներին:

Անհրաժեշտ է ուրեմն անմիջապէս, ջանք դեռ համագումարի ընտրութիւնները չեն կայացած, վերակազմել կազմակերպութիւն-ների ղեկավար մարմինները, ընդունելով նրանց կազմի մէջ ներ-կայացուցիչներ գաղթած Քիւրեանայից, սրանց թողնելով ընա-րութեան եղանակը: Եւ եթէ կենտրոնական մարմիններից իւրա-բանչիւրը պիտի ունենայ համագումարում մէկ ձայնից աւելի, ա-յա անհրաժեշտ է, երկուսից մէկ ձայնը տալ Քիւրեանայի ներ-կայացուցիչին:

Բացի դրանից փախստականները, իրենք հեռու լինելով կենտ-րոնական մարմիններից, ստեղծել են իրենց յատուկ հոգատար կազմակերպութիւնները, ինչպէս օրինակ «Արմատահայոց մասնա-ժողովը» Երևանում, Քիֆլիսում և այլու: Սրանք նոյնպէս պիտի ներկայացան իրենց համագումարում:

Այնուհետեւ պէտք է անել առաջ ունենալ, որ գաղթականու-թիւնը մի պատահական խառնիճակում ամբողջ չլինի, այլ մի կազ-մակերպւած ժողովուրդ, որ մէկ տարի առաջ իր երկրում ունեւր բազմաթիւ ազգային կազմակերպութիւններ: Քիւրեանայական իւ-րաքանչիւր թիւն ունի իր ազգային ժողովը, խորհուրդը, որի իրա-ւաստութիւնը շատ լայն է և չի սահմանափակուում կրօնական գոր-ծերով: Նա ընդգրկում է ազգային կուլտուրական, բարեգործական և նոյնիսկ առողջապահական-տեխնիկական ասպարէզները: Այս կազ-մակերպութիւնները թէ և չեն գործում, բայց ամբողջ ժողովը ինչ-հետ տեղափոխել են մեր կողմը: Եւ ջանք որ յոյս կայ շուտով երկիր վերադառնալու և վերսկսելու ազգային-կուլտուրական խա-ղաղած կենտրոն, ապա այս կազմակերպութիւնները, ազգային-թե-մական ժողովները պէտք է հենց այժմանից վերակազմեն և ի-րենց ներկայացուցիչները տան Պետրոգրադի ազգային համագում-արին: Ձեռք երկիր վերադարձողները և երկրի վերադարձողներն առաջին է խորհելու համագումարը: Այդ վերադարձողներն մէկ շատ բան պէտք է սպասել Քիւրեանայի տեղական ազգային-կուլտու-րական կազմակերպութիւններից, որոնց դերը մեծ է եղել անցեալ-ներում: Սրանք պիտի դիտենան, թէ ապագայում ինչ պարտաւա-նութիւններ են ընկնելու իրենց վրայ: Սրանք պիտի ձայն ունե-նան ապագայ գործունէութիւնը ընդգծող հաւաքովի մէջ:

Կարգը չկայ ինչեղանակ, որ եթէ համագումարին մասնակցե-լու են զանազան ազգեցիկ գործիչներ ձայնի իրաւունքով, ապա դրանց շարքում առաջին տեղը բռնելու են, ի հարկէ, Քիւրեանա-յապատնեւի գործիչները, Քիւրեանայի պարլամենտի հայ պատգամա-ւորները և այլ իրազեկ, ազգեցիկ և պատասխանատու անձինք:

Վերջապէս, եթէ գաղթականական վայրերից հեռու դնուած նպաստաւոր մարմինները կըրող են ձայն ունենալ, ի հարկէ, նոյնպէս ձայն պիտի յատկացնեն և արտասահմանի խոշոր նպաս-տաւոր գաղութներին: Օրինակ, Ամերիկայի հայութիւնը այն-քան մեծ դեր է խաղացել, որ անկարելի կը լինի մերժել նրա ներկայացուցիչ մասնակցութիւնը կայանալու համագումարին:

Այս առաջարկը կազմակերպութիւններին և ոյժերին հրաւիրե-լով, համագումարի նախաձեռնողները կարող են յուսալ, որ ժողու-վը իր կազմով գտնէ կը լինի կարող և հեղինակաւոր:

պան հրեշտակներ, որ օր ու գիշեր նրա գրգռները հնչաւ միջոցներով քերթապնդում մասին է մտածում...

Ու գործի փոթը չէ, թէ մարդկա-յին օակտիւ կողմնորոշում է իրեն ա-նաբանի: Թէ մեկն-հինգ, մեկն-տասն է շորթում իրենից:

Այս դեռ առաջարկը դիմեցում, ուր՝ այնպէս թէ այնպէս, նման շահատա-կութիւնները որոշ չափով արդարաց-նող հանգամանքներ կան: օրինակ, մի մոլորած գնդակ—մէկ էլ տեսար... զոյւ ողջ լինի... կամ՝ մի վրդով-ւած խիղճ...

Առաջարկը դիմեցում մի փոքր յետ դարձել գեղեցիկ թիկնոցներ, ուր ընչա-զուրկ, տարադիր ու թշուառ գաղթա-կանութեան հակա դաշակները մանաւանդ հովանաւորութեան ներքո—գտնաբերութեան օտար հոգեզոյներ են դիմում: Եւ հազարավոր ինքնուր ձեռ-քեր և բերանաւ թրթռող սրտե-ամբում, սահմանում են՝ այդ հակա դաշակների վրայ մասնա տարած դաժան յաղթանակի հանգը—այն, յետ դարձել և Դանթեան այդ զոր-հուրների գոթութեան գուր գարձաւ կը պատահէ այն բարեի հրեշտակին, այս անգամ արդէն—գաղթական-

նութեան բնոր քերթապնդում, տաք կապտափնտքում արձակում գտնաւոր հոգան ունի ստանձնում...

Քառու գաղթականը կարողացել է ընդհանրապէս խուճապի բռնկում հաղթ-ու մի ներդրութիւններով իր կողմը, ձիւ, ոչխարը ապառն, բայց այդ անխա-ններ խափանում են նրա ազատ ըն-թացը—բնա են զարմել. բացի այդ, նրա գրգռում ծակ փայտը անգամ չկայ, մինչդեռ ստամոքսը՝ որ Աստ-ւած իրեն պատիժ է ուղարկել որով Քիւրեանայի համար—քողերում, իրն է պահանջում... Ու մէկ էլ տեսար հենց այդ վայրկեանի մի բերան, մի «Աստուծո առաջարկ» բացից գաղթա-կանի ուղիղ ակնաչիլը դիմաց և արտե-ղի՜ իրեն օրհնաւային բարբառ—լուց:

—Այսպէս, կողմը, միշտ, ոչխարը չեն ծախի:

—Կը ծախի, ընդդ դուրբան, յորի չըն ծախի, պատասխանում է Քիւրե-ականը հոգու անհուն քերթու-թեամբ... Եւր Աստուծո է գտնել...

—Ինչեղանակ կը ծախեն, հարց-նում է Կիւրեանայը:

—Դու գիտես քու խիղճ, ինչ կը-տես տուր...

Ու բորենական ինտսիկաները յաղ-թանարում են բոլոր մարդկային այդ մարդկաների մէջ: Հոգին հրեւում է՝ իրզնի անասանան ճկունութեամբ հո-վանաւորած: Կովը գնում է 3—5 ուղիղով, ձիւն՝ նոյնպէս, ոչխարը՝ 50—60 կողմէով:

Այն, զոյւ գիտես քու խիղճ... Ուր-բան որբերգական է այս հաւաքը մեր անխիճալ դարում:

II

Գնացել այժմ գիւղերը, գտնել գիւղի չարչիւններն—օճիքը աղտոտ, օփիցերա-նուն գործ վերադառնալ այդ աղտու-կներին, որոնք իրենց ծծակով ամուր կպած թշուառ գիւղացիութեան ցամա-քած մարմինն, նրանց արեան վերջին կաթիլներն են քամում, իսկ վախա-ռուները իրենց սպիտակ ոտայինները լարած — անձար գիւղացիութեանը մասնա դուռն են հասցնում անորա-կելի տոկոսներով ու միշտ էլ մնում անպատիժ Այդ տոկոսները միշտ էլ բարձր են եղել: Կողմնորոշող ընդ-հանուր են, այդ տոկոսները բարձ-րացել են կրկնակի, եռակի չա-փերով: Եւ այդ թաւարը կատար-ւում է այնպիսի անարկիւթեամբ, որ՝ եթէ մի գիւղացի իր անձարութեան ու թշուառութեան շնորհիւ գիւթա-կան գաւազանը ինչ հարածով դէն չլրացի իրենից և, իր իրաւունքի յու-տակ գիտակցութեամբ արգելադրու-թեան հետք դիմել—պիտի մնայ ամօթաւոր, իրեն զրգարել է, եթէ Աստուծո որդիութեամբ չպատժեն—միշտ էլ մահ պիտի հաւածի ու յորտուի իր պատասխանը:

Բայց այդ էլ դեռ ոչինչ, խաւար աշխարհ է, տեղ չկայ, տիրանալիս, մի է հարցնողը, թէ՛ ինչ ևս անում... Այ, ուրիշ քան է զաղջներում, ա-ռաւելապէս մեծ ընդգրկում, ուր այնքան առատ է թէ ֆիզիկական և թէ մտաւոր լոյսը, ուր հերթաւոր է, որ ոչինչ ծածուկ չմնայ: Եւ պէտք է, որ Աստուծ էլ ներկայ լինի, պետա-կան բազմութիւն մեծ ու փոքր պատ-հանութեան հետ, որոնց հիմնական-թիւնները շարքում են իր բազմա-թիւ հայկապ աւանի ունի—իր տա-ճարները, որ կառուցել են իր ջրմու-ռանդ հաւատացիները, երբեմն եր-բեմն նրան յիմուհալու և իրենց կա-տարած գործերի մասին—նրան հաւի-տալու համար:

Այն, այստեղ է, այս մեծ ընդգր-կում, լուսաւորութեան այս հսկայ կենտրոններում, որ քաղաքակրթա-ծ մարդը հանդէս պիտի դառն՝ սարսափ-ներին ու սոսկութեանին այս դաժան օ-րերում—սպիտակի դիմելու այն միլիո-նաւոր գործողներին խորունկ վերե-րին, որ ներկայ պատերազմի միջն-գամայն անմիջ գոնեմ են:

Սակայն հոգու անհուն կախիճով է, որ—անա լուսաւորութեան հենց այս կենտրոններում—աղւաքային հանդիսա-տեան ենք լինում շահատակութեանց այնպիսի անպատկառ ձեւեր, որ զըզ-ւանքից ու զայրութից մարդու մա-զերն են փշուրալու...

Գաղափարութիւնն ու լուսաւո-րութիւնը հարաւորութեան այնպիսի սի գիշեր են տեղ մեծ ջաղջների կողմնորոշիչներ, որ ամփոփաբայ, օրը-քերելով նրանք ոչ միայն կողմնորոշ-ւում են ու մնում գործածով պահաւոր փ-ղափաղի, այլև շատ զգուշաւոր՝ իրեն բարեգործ—անմահ խթի են կանգ-նում իրենց անուն, իրենց բերանը գործի և ու զաժան կիսա-քի հաշիւը:

Գտնելով է, որի համար, սակայն պատերազմող ժողովուրդներից ոչ որ մեղաւոր չէ և ոչ որ պատճառ չէ՝ նրա համար միլիոնաւոր նահատակուե-լից, ուստի յաճախ ենք լուսն լուսա-գայն քաղաքացիները սրտայոյզ կոչե-լը—առաւելապէս մեծ ջաղջներում—մեղաւորներն այն անօրինակ տառա-պանքը, որ ծանրանում է թէ պետե-ն ուղիղ անմիջական գահեր, թէ՛ չը-բանց ապագայը ընտանիքների վը-րայ:

Այդ կոչերը կողմնորոշիչների ակնաչ-ններն էլ են համար և, ի հարկէ, հա-նգով չէ որ լուսն են չէ՝ որ հոգի չէն որ պիտի տեսն, այլ փոքր հասկա-նում էր, փոքր—իրենց կտորը, իրենց առաւել, իրենց պաշտամունքի ա-ռաւելան պիտի տեսն—թէկող մի քա-նի խնձիկ կողմնորոշիչ... պիտի շանեն, այլ պիտի տեսն—սոսկալի երկրորդ... Այն, պիտի տեսն ոչ համարեմք, այլ արժանալի բայց մեծ համարեմք է որ պիտի տեսն, պիտի կրծքն ու քիթն ինչ յետոյ, շատ քիչ յետոյ հենց նրանք, այն գործողները կախի, որոնք համար են այդ սրտայոյզ կո-չերը հրապարակ են եկել... Դանա կա-տակերպութիւն:

Մ. Այունց

ՆՈՐԻՋՈՒՆԻ ԹԵՂԵԱԿՈՆԵՐԻՑ

Իրգում, 27 մարտի (Նիսիսի)

Փախստականների հոսանքը շա-րունակում է: Նրանք պատմում են, որ . . . . . քիւրեանը ազա-տել են շատ հայերի: Ինչպիսիւ-թեան թոյլաւորութեամբ փախստա-կաններն ուղարկւում են էրզրու-մի Ուսումնական, Չիֆուլիկ, Կան, Կեօղ, Մուղուրկա գիւղերը երկ-րագործութեամբ պարապելու հա-մար: Ուղարկւած են Սարկիզմիշ 309 հոգի, Մոսկւայի հայկական կոմիտէի ապաստարանը՝ 83 հոգի որը երեխաներ:

Գարեգին

Կարս, 21 մարտի.

Մամու-Պաթանի շրջանից Սարկիզ-միշ վրայով Կարս են գալիս զաղթա-կանական նորոշող խմբեր: Այսօր հորիւրից աւելի զաղթականներ եկան այդ նոյն շրջանի Քիւրեան գիւղից: Բոլորը ծեր կանայք ու երեխաներ են, որոնք մինչև ուսմանը մուտքը ապրե-լիս են եղել քրդերի մէջ: Նրանք տե-ղաւորացիներ մի մասը քաղաքում ի-րենց ծանօթների մօտ, իսկ նրանք՝ ուղիքը ծանօթներ չունէին՝ մասնաւոր բնակարաններում:

Հեղհեմով գալիս են այդ շրջանե-րից աղաւառած հայ փախստականները, այդ հաղաթանքը ի նկատի ունենա-լով, Բար, Ընի, տեղիս ճիւղը այսօր Սարկիզմիշ ուղարկեց տեղիս Գնե-րական կոմիտէի նախագահ պ. Հ. Նորատեանին, որը Սարկիզմիշի տե-ղական կոմիտէի հետ պէտք է հարա-կացարաններ վարէ, որ պէտք է պատասխարին եկող զաղթականները, որոնց էրզրումով չանդաւորել միւսն-գամայն անբացատրելի է...

Գր. Բաղդասարեան

ԱՆՅԵՏԱԶԳԵԼԻ ԽՆԴԻՐ

Կովկասում նախ, 24 մարտի Տաճկանայատանի տակն ու վրա-յութեան և ուսանական վերջին յաղթու-թեան շնորհիւ քրդերն մէջ առաջացած խուճապ մի նոր խնդիր ևս յարա-յ, որին պէտք է լրջմտութեամբ հետեւի:

Փախստական ճանապարհն ընդունով՝ քրդերը տեղ տեղ իրենց ստացածը հետ ձգում են նաեւ երեխաներին, ո-րոնք յետոյ ընկնում են գործի ձեռքը: Այդ որբերին պատշաճաւոր իշխա-նութիւնը փոխադրում է դէպի Կով-կաս Գանդիս նկատւած է, որ այդ որբերն մէջ յաճախ եղել են և կան որբեր, որոնք քրդեր կրկնակներն հետ միասին երկրից դուրս են ուղարկել: Մշի, Բիթլիսի գրաւումից յետոյ հա-ւանակաւորէին նմաւորեայ դէպքեր յաճախ են պատահում: Այս խնդ-րով մինչև այժմ գրեթէ հետա-տաքըքը չի եղել: Այս ևս պէտք է շնորհիւ, որ քրդերն իրենց երկրի տեղ ու տնօրէնը համարելով՝ այս ընդհանուր կոտորածի ընթացքում շատ հայ երեխաներ են տարել իրենց մօտ քրդացնելու նպատակով: Այն այսպիսի ձեռք իւրացրած հայ երե-խանի պատահում են վերջ յիշատակ-ւած պարագաներում: Հարցը հրապա-րակ հանելով, հայ ժողովուրդի ցանկող ապրող մարմիններն ուղեն ու միտքն են հրաւիրում դէպի այս յայտնաձե-լի խնդիր: Մեծ զոհողութեան չի պա-հանւում: Առանց դրանք էլ մենք անհաշիւ կորուստ ունենանք: Պէտք է ուղարկել կարևոր կենտրոնները մի քանի քանիսից ու սրտաւոր ինքուր-ներ յայտնապէս այդպիսի հայ որբերն հաւաքելու: Ամեն մի ուշացում օրով հայ ցեղի թուալան նազանգմանը նը-պատան է կը լինէր: Իմացեմ:

Յ. Նիքոնան

ՍԱԼԱՍԱՍԻ ՀԱՅ ԳԱՐԺԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Որովայնի են Բաղդասարեան թիւը—Գանդիս մեռած են—Ազգուստի միջոցներ—Ներկայ վիճակը—Ամառնութիւններ:

Սալաւաս, 1 մարտի

Մամուստի հայ զաղթականութիւնը մեր ընդհանուր զաղթականութեան այն գործող մասն է, որ երբ ուսում-կան յուլիսան նահանջին թշնամու կողմէն կտրեց Վան—Իզմիր տանող գիծը, ամենամիջոց յուսահատութեամբ սկսեց բաժան բաժան խմբերով փախ-չել դէպի Գարեգնաստ. մեծ մաս մը Արարիկ գծով (մօտ 6350 անձ), մաս մ'ալ Սարալով ուր քրդական յուր-ձակութիւններն զոհ աւելի իրենց ամբողջ ունեցանք հետ նաեւ հարկաւորը զո-հել կին, մարդ և երեխաներ: Մամուստի հայ զաղթականներն

ընդհանրապէս վաստակաւոր հարա-ւային գաւառների բնակիչներն են: Այդ բանը կը հաստատէ Ազգակի գծով եկող զաղթականների հետեւալ ցու-ցակը, որ կազմւած է սեպտեմբերի սկզբներին Ազգակի մէջ.—Շատախ 1744 անձ, Մուս 1185, Սպարկեր 843, Կարճակ 694, Մամուս 422, Կա-զա 305, Խիլան 365, Գուաշ 131, Խոշապ 410, Նորուրդ 83, Ազգակ 76, Բաղէ 43, Թիմար 19, Աւառաշ 18, Վան 5, Հայկաձոր 3: Յիշեալ ժողու-վուրդը վերջականապէս տեղա հաս-տատուեց սեպտեմբերի վերջերը, ուր իրենցից առաջ ապաստանած էին նաեւ իրենց բաղադակց գաւառի, Դիւլիսի, Արարիկի փախստականները, ինչպէս նաեւ Արարիկի և Սալաւասի հայերէն մաս ուր, որոնք քրդ թուր վերադարձել էին Ռուսիայէն նախաճառ գարուններն: Վեր յիշւած բոլոր ժողովուրդի թիւը՝ որ կազմում է ներկայ Մամուստի հայ բնակչութիւնը՝ հասնում է 13,000 ի: Ինչիւմ մեռած են կամ սպանուած (Սարալի գծով սպանւածների մասին է պատմած բառը չիւտած):—Այս մասին զգալաւորաբար չեմ կարող ճիշտ անդեկութիւն տալ, որովհետեւ մեր քաղաքները երբեք իրենց կենտրոն մէջ չեն մտածած ունի թիւ պահել ոչ ծնունդի, ոչ ամուսնութեան և ոչ իսկ մահան: Այս բան կրնայ ըսել, որ Ար-րակի Հափաթթեան գիւղի շրջանում կաղերէն յուլիսին մինչև սեպտեմբերի վերջերը 1700 անձ, որոնց մէկ մասն է հայւաւին: Հսկանքներն մէջ 195 հոգի (ամենաշատ մասն հոն եղան, համե-մատուած Ազգակի միւս գիւղերի հետ), յայտնեց 100/էն 10-ը միայն, մօտա-ւորապէս այս հաշիւով ամբողջ Մալ-մուստի տաճկահայ գիւղացիութիւնն ունի 1,000 զոհ մեռած, իսկ Մարալի գծով սպանւածները 250-էն աւելի կը հաշւուին: Հսկանքներն սկսած մահ-կոտորածը վերջացաւ արդէն և կենտրոն մուտ իր նորմալ ընթացքի մէջ:

Ազգուստի միջոց.—Ամենուս յայտնի է, որ ներկայ հայ զաղթականութեան ապուստի միջոցը պիտի լինի միայն նպաստող, մասնաւոր Պարսկաստանի պէս յետաճող մի աշխարհ մը, ուր այս գործ չկայ, երկրորդ պարսիկ տէրութիւնը զորաւոր չունի, որ մա-ղիկ գէշեր տակ լինեն, իսկ անտեղ ընտանիքները աշխատող ձեռքեր պէտք են: Նախան և երկրորդ տեղաւոր պարսիկ բնակչութիւնը այնքան աշխատաւոր

է, որ տեղաւոր հայն ամենախաղաղ ժամանակ չէ կարողացել մեջիլ դրա-ցիին հետ և իր ապրուստը որոնել պանդխտութեան մէջ:

Մամուստի հայ փախստականները եկած օրից ցարդ, ոչ մի կողմէլ դրա-մի կարողացել աշխատանքով չանիլ: Իսկ իրենց նպատակը հոկ. 1-էն սկսած մինչև փետրարի վերջը եղել է հայոց առաջնորդարանի միջոցաւ տղամար-դոց՝ անձին ընտանիքը 7 ու, իսկ կին երեխաներին 9-ական ու: Ռուս կա-ռավարութեան միջոցաւ տրւած է անձին 6 ու, միայն, այն ալ ժողովուր-դի անգլին տրտուկներէ յետոյ: Այս հաշիւն մէջ չէ ժողովուրդին տրւած ըն-նակարանի ծախսը անձին մօտաւո-րապէս 1 ու: Այս ամբողջ ապուս-տի միջոցը անձին 13—15 ու, հիկո պատահաւ համար:

Արդեօք բաւական է: Այս հարցին թող պատասխանէ հետեւեալ ուսուցիչի ներկայ արժէքը ցանկը (նապագայի ներկայ արժէքը) մէջ կը ծախ-ւի հացի տրամը (1 1/2 ֆունտ) 12 կ., պանիրը 80 կ., շաքարը 92 կ., ժա-ժիկը 52 կ., ջարդը 45 կ., միսը՝ ոչ-հաշիւ 40 կ., իսկ գոմէշները 28 կ.: Իւ-ղը 1 ու. 90 կ., գոմէշ իւղը 1 ու. 70 կ., ճարդը 80 կ., լոբին 38 կ., աւուրը 36 կ.:

Այս տեղէն յայտնի է կարծես, տե-ղոյս փախստականները ոչ թէ ապրե-լիս նպատակով այլ իրենց հետ բեր-նաւանդելի ունեցածով և այսօր մե-կացած են ամեն բանի

